

A Study on the Status of Blurbs on Persian “Holy Defense” Books and Its Impact on Book Publishing in Iran in During the Period from 1982 to 2017

Fatemeh Alizadeh Binazir

MA student, Department of Knowledge and Information Science, Faculty of Psychology & Education, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran. E-mail: binazir48@yahoo.com

Amir Reza Asnafi

*Corresponding author, Assistant professor, Department of Knowledge and Information Science, Faculty of Psychology & Education, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran. E-mail: aasnafi@gmail.com

Mohsen Hajzeinolabeini

Assistant professor, Department of Knowledge and Information Science, Faculty of Psychology & Education, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran. E-mail: zabedini@gmail.com

Abstract

Objective: Purpose of this study was to identify the role of blurbs written on Persian “Holy Defense” books and its impact on book publishing in Iran during the period from 1982 to 2017.

Methodology: The present study was carried out with a qualitative approach and the predictions were evaluated by hybrid content analysis method. Data were collected using observation, interview and checklist. To analyze the data, with using the qualitative method, the content and structural techniques used in the blurbs written on Persian Holy Defense books were investigated. Descriptive statistics, Microsoft Excel and SPSS software were used to analyze the data. The statistical population in this study includes 57 blurbs out of 55 Persian Holy Defense books that have been commentated in the period of 1982 to 2017.

Findings: Current research showed that "Ayatollah Seyyed Ali Khamenei", with 53 blurbs of the Holy defense Persian books, has the most blurbs. Also The Foundation for the Protection of Works and Values of the Holy Defense with about 2,200 titles, has the largest number of Holy Defense Persian books, Artistic sphere of the Islamic propaganda organization, Sura Mehr Publications (76.3%) has the highest frequency in printing, "Khak haye narne kooshk" with 949 times has the highest frequency in print and also “Da; memories of Seyyede Zahra Hosseini” is one of the most prolific and most sold blurb books of Holy Defense. The category of expressing emotions and feelings with 100 percent, the information with 100 percent, and the importance of the

subject matter with 80.7 percent, are the most frequent in the blurbs. Regarding the interview with 7 publishers with the most printed Holy Defense books, the findings showed that the "Ayatollah Seyyed Ali Khamenei" blurbs had a great influence on the number of printing, circulation and sales of books, and were most welcomed at exhibitions. Memories and biographies are most interest, the younger generation's interest in the novel. It is not possible to write a suitable novel because literature in Iran is young, the author of the Holy Defense is low and the narrators are still alive. Family, educational system and economic problems are factors of low level of study in society. The most important feature of the "Ayatollah Seyyed Ali Khamenei"'s blurbs can be summarized as follows: the subject matter of the book is very important to him, He pays attention to the realities, also the emotional dimension of the story. He is a book reader, book writer, literary critic, professional poet and he has an expert opinion.

Conclusion: "Ayatollah Seyyed Ali Khamenei" is the biggest incentive for books and reading in the country, known as a professional reader and an expert in this field. The blurb of effective people influences the circulation and expansion of the printing industry, also increasing the hours spent on the study and development of book publishing culture in the country. Writing blurb in publishing and promoting the culture of research and writing, the encouragement and presentation of young writers, the editing and supervision of books, the introduction of good and specialized books, the elimination of the defects of written books and the indirect teaching of writing is effective. Ayatollah Seyyed Ali Khamenei's notes have also played an important role in introducing these books to the community and increasing their circulation. The most important characteristic of Ayatollah Seyyed Ali Khamenei's approximations is that he is a book reader, book writer, literary and professional poet because he specializes in literature. Especially in the field of poetry, his point of view is a reference point. Therefore, the influence of the influential people is increasing the circulation and welcoming of more readers. A review of the book's best-selling and best-selling works in the field of sacred defense shows that audiences are more likely to favor the work of memoir and biography. Another point to consider in the bestselling books on the sacred defense field is that people and the public are more interested in reading the facts and content of the Iran-Iraq War than reading fiction. In addition, such books containing memories and narratives provide the raw material for various stories and films by the producers of these works.

Keywords: Blurb, Holy Defense books, Iran Publishing, Persian books

بررسی وضعیت تقریظ‌های نوشته شده بر کتاب‌های فارسی دفاع مقدس در بازه زمانی سال ۱۳۶۰ تا ۱۳۹۷ در ایران

فاطمه علیزاده بی نظیر

دانشجوی کارشناسی ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران. ایران. رایانامه: binazir48@yahoo.com

امیررضا اصنافی

* نویسنده مسئول، استادیار گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران. ایران. رایانامه: aasnafi@gmail.com

محسن حاجی زین‌العابدینی

استادیار گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران. ایران. رایانامه: zabedini@gmail.com

چکیده

هدف: پژوهش حاضر، با هدف بررسی تقریظ‌های نوشته شده بر کتاب‌های فارسی دفاع مقدس در بازه زمانی سال ۱۳۶۰ تا ۱۳۹۷ در ایران صورت گرفته است.

روش/رویکرد پژوهش: پژوهش حاضر، با رویکرد کیفی انجام شده است و تقریظ‌های مورد نظر به روش تحلیل محتوای ترکیبی بررسی شدند، جامعه آماری در این پژوهش، شامل ۵۷ تقریظ از ۵۵ کتاب فارسی دفاع مقدس است که در بازه زمانی سال ۱۳۶۰ تا ۱۳۹۷ مورد تقریظ قرار گرفته اند که از این تعداد ۵۳ تقریظ متعلق به «آیت الله سید علی خامنه‌ای»، ۳ تقریظ متعلق به «سردار قاسم سلیمانی» و ۱ تقریظ متعلق به «محمد رضا سنگری» است.

یافته‌ها: یافته‌ها نشان داد که «آیت الله سید علی خامنه‌ای»، با تعداد ۵۳ تقریظ، بر کتاب‌های فارسی دفاع مقدس، دارای بیشترین تقریظ است. سپاسگزاری از خداوند، تقدیر از نویسندگان، توجه به زبان و ادبیات فارسی، ضرورت ترجمه برخی منابع، تأکید بر ساخت فیلم، توجه به نقش زنان در دفاع مقدس و تاریخ سازی از جمله مواردی است که ایشان در تقریظ‌های خود مورد تأکید قرار داده است. همچنین محتوای تقریظ‌ها شامل ۳ مقوله اصلی «بیان عواطف و احساسات»، «اظهارنظر» و «پیشنهاد» است که تجزیه و تحلیل داده‌های توصیفی بر اساس تعداد فراوانی ۳ مقوله اصلی، حاکی از آن است که در میان تقریظ‌های مورد بررسی مقوله «بیان عواطف و احساسات» با ۱۰۰ درصد دارای بیشترین فراوانی و پس از آن «مقوله اظهارنظر» با ۸۶ درصد در رتبه بعدی قرار دارد. همچنین مقوله پیشنهاد با ۲۰ درصد دارای کمترین فراوانی در تقریظ‌ها است. بر اساس این نتایج، هدف از نوشتن تقریظ بر کتاب‌های فارسی دفاع مقدس، بیشتر اطلاع‌رسانی مخاطبان جهت مطالعه، ترویج فرهنگ کتابخوانی، نشر و ترویج فرهنگ تحقیق و نویسندگی است. در ضمن بررسی تقریظ‌های مورد نظر نشان از نوعی نگرش با احساس صادقانه از یک سو شگفتی و تحسین و عزت، و از سویی دیگر همراه با غم و اندوه بوده است.

نتیجه‌گیری: تقریظ افراد تأثیرگذار باعث بالا رفتن شمارگان و گسترش و توسعه صنعت چاپ در کشور و همچنین افزایش ساعات مطالعه و توسعه فرهنگ کتابخوانی است.

کلیدواژه‌ها: تقریظ، تقریظ نویسی، کتاب‌های دفاع مقدس، کتاب‌های فارسی.

کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی

کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۱۳۹۸، دوره ۲۲، شماره ۴، شماره پیاپی ۸۸، صص. ۵۲-۷۴.

تاریخ ارسال: ۹۷/۷/۲۷ - تاریخ پذیرش: ۹۷/۹/۱۸

مقدمه

کتاب و کتابخوانی و میزان گرایش به مطالعه، امروزه یکی از شاخص‌های توسعه به شمار می‌رود. از آنجا که تاریخ هیچ تمدنی خالی از کتاب و کتابت نبوده است، همه فرهنگ‌ها با کتاب آغاز می‌شوند و با کتاب رشد می‌کنند. در این میان آیین مقدس اسلام بیشترین بهره را از کتاب برده است، زیرا پیامبر عظیم‌الشأن اسلام رسالتش را با فرمان «خواندن» از سوی خداوند آغاز می‌کند و در همین فرهنگ مقدس است که خداوند منان به قلم سوگند یاد می‌کند و معجزه آخرین فرستاده‌اش را یک کتاب قرار داده است. موضوع تقریظ و تقریظ نویسی و لزوم پرداختن به آن از جمله مواردی است که می‌تواند مورد توجه هر فردی که به نوعی با کتاب و کتابخوانی سر و کار دارد قرار بگیرد. تقریظ شامل یک یا چند نوشته از شخصیت‌ها یا شخص معروفی است که دارای حسن اشتهار باشند. کار تقریظ از یک نظر معرفی نویسنده و محقق است و از سوی دیگر به معرفی خود اثر می‌پردازد.

کرامتی مقدم (۱۳۹۲) اصطلاح یا کلمه تقریظ را نوع خاصی از اثر ادبی، هنری و مستقل تحلیلی مطبوعات که به منظور اصلاح نواقص و بعضاً بررسی‌های عمیق و دقیق توسط روزنامه‌نگاران به منظور اصلاح آثار و یا بعضاً آثار علمی توسط ادبا، نویسندگان و نظایر آنان نوشته می‌شود، می‌داند. تقریظ درآمد ستایش‌آمیز بر یک اثر همراه با تأیید و ستایش نویسنده، و نیز معرفی کتاب [است]. اهداف تقریظ نویسی شامل: اهداف فرهنگی اجتماعی، اهداف علمی تخصصی و اهداف اعتقادی مذهبی است که نتایجی چون نشر و ترویج فرهنگ تحقیق و نویسندگی، تشویق و معرفی نویسندگان جوان، ویرایش و نظارت علمی بر کتاب‌ها، معرفی کتاب‌های خوب و تخصصی، رفع نقص کتاب‌های نوشته شده و آموزش غیرمستقیم نویسندگی را دارد.

با توجه به موارد فوق، تقریظ و مقدمه یک نوشته ستایش‌آمیز محض نیست و یک فرایند علمی برای معرفی هر چه بهتر کتاب و نویسنده و رفع نواقص و تکمیل خوبی‌های کتاب است. «نوشتن تقریظ و مقدمه بر یک کتاب به ویژه کتاب‌های عالمان بزرگ کاری سهل و آسان نیست که به سرعت انجام گیرد، بلکه کاری است بسیار سخت و دقیق که مستلزم صرف وقت و تأمل و تدبر فراوان می‌باشد» (باقریان موحد، ۱۳۹۰، ص. ۳). بررسی و تأمل بر، تقریظ‌های نوشته شده و مقایسه تطبیقی اندیشه‌های بزرگان دانش و ادب بر متفکران هم عصر خود و واکاوی تقریظ‌های ایشان، سرآغازی برای شکوفایی هر چه بیشتر اندیشه‌های بشری است که می‌تواند مورد توجه استادان حوزه و دانشگاه قرار بگیرد و آن‌ها نیز در راستای احیای این سنت قدیمی، ولی مفید و سازنده با تلاش خود، محققان و پژوهشگران جوان را با راه و رسم تحقیقات علمی آشنا سازند و هم بر اندوخته‌هایشان افزوده و همچنین در این بازار بی‌سر و سامان نشر و تحقیق با معرفی کتاب‌های خوب و

علمی به مخاطبان که کاری بسیار دشوار و مهم است و مورد فراموشی و بی‌مهری بزرگان قرار گرفته است، گامی هر چند کوچک و مؤثر بردارند (باقریان موحد، ۱۳۹۰).

در مورد تعریف و اهمیت تقریظ در اکثر کتاب‌های لغت، مانند لغت‌نامه دهخدا، فرهنگ معین و دانشنامه‌هایی چون دایره‌المعارف بزرگ اسلامی و دانشنامه ادب فارسی، مطالب بسیار مهمی آمده است که حاوی معانی مختلف است. شماری از بزرگان دانش و ادب در روزگار ما در کار تقریظ نویسی شهرت دارند که رکورددار مقدمه‌نویسی، دانشمند فقید و پرکار استاد سعید نفیسی (۱۲۷-۱۳۴۵) است. از جمله نمونه‌های تقریظ، تقریظی است که بر مجموعه ستایش حضرت رسول اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) در شعر فارسی، توسط ضیاء‌الدین دهشیری نوشته شده، و در آن ضمن اشاره به مدایح پیامبر (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) در زبان عربی، از زمان کعب بن زهیر (د ۲۴ق) تا روزگار حاضر، اقدام مؤلف در کار گردآوری مدایح پیامبر (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) در شعر فارسی ستوده شده است (امین، ۱۳۸۹).

همانطور که تقریظ نویسی، یکی از راه‌های نشر و ترویج دانش و فرهنگ و تشویق محققان و نویسندگان کار در عرصه نویسندگی است. معرفی کتاب‌ها با توجه به تنوع موضوعی آن به عنوان یک عامل مهم در ترویج فرهنگ کتابخوانی در ترغیب خوانندگان به منظور دنبال نمودن متن کامل آن دارای اهمیت بسیاری است. نویسندگان و ناشران با توجه به این موضوع و به کمک تقریظ افراد پیشکسوت در این امر، در راستای جذب مخاطب بیشتر و نیز فروش بالاتر کوشش می‌نمایند. موضوع اصلی ادبیات دفاع مقدس، نیز جنگ و مسایل مربوط به آن است، اما رویکرد هر یک از نویسندگان به پدیده جنگ متفاوت است و این آثار درباره بزرگانی نوشته شده است که از سال‌های دفاع مقدس برای ما به یادگار مانده است. معرفی کتاب‌های خوب و برجسته که توسط افراد خبره و آگاه مورد تقریظ قرار گرفته‌اند، علاوه بر این که نوعی ترویج فرهنگ کتابخوانی، مشوقی است برای نویسندگان جوان در نوشتن، عاملی مهم در ترویج فرهنگ تحقیق و نویسندگی خود منجر به ترویج علم در جامعه خواهد شد. مکارم شیرازی (۱۳۳۹) در کتاب خود «فیلسوف نماها» تقریظ را این گونه تعریف کرده است که نویسندگان، معمولاً برای معرفی ارزش آثار قلمی خود، قضاوت‌های بزرگان و صاحب‌نظران را به نام «تقریظ» در مقدمه کتاب‌های خود نقل می‌کنند. این کار وسیله خوبی برای راهنمایی خوانندگان به ارزش آن کتاب است. اما به عقیده نویسندگان، بهترین و طبیعی‌ترین تقریظ‌ها که می‌تواند معرف ارزش واقعی یک کتاب باشد، همان درجه نفوذ و تأثیر آن در افکار طبقه‌ای که کتاب بیشتر به خاطر آن‌ها نوشته شده است، می‌باشد.

سجادی (۱۳۷۳) در کتاب خود «فرهنگ معارف اسلامی» تقریظ را این گونه تعریف کرده است که (اصطلاح ادبی) تقریظ مدح باشد و مخصوص شخصی زنده است بر خلاف مدح که عام است و بر کتابی تقریظ نویسند، یعنی از عمل و کار او ستایش نمایند.

امین (۱۳۸۹) در مقاله‌ای با عنوان «تقریظ و تقریظ نویسی: نتیجه آگاهی انسان»، سنت نگارش تقریظ و مقدمه‌نویسی بر کتاب‌های دیگران را، از خدمات ارزشمند دانسته که دست‌اندرکاران عرصه دانش و ادب و فرهنگ و هنر در طول تاریخ بدان اقدام و اهتمام کرده‌اند و به شرح افرادی که در این امر پیشکسوت بوده‌اند، پرداخته و گریزی بر تقریظ‌های خود نموده و مهمترین آن‌ها را معرفی کرده است.

باقریان موحد (۱۳۹۰) در مقاله خود «بازخوانی تقریظ‌های علامه مرعشی نجفی» سنت تقریظ و مقدمه‌نویسی بر کتاب‌ها را یکی از مهمترین راه‌های نشر و ترویج دانش و فرهنگ، که از دیرباز تاکنون در دنیای اسلام رواج داشته است، پس از تبیین مفهوم تقریظ و مقدمه، اهمیت و ویژگی‌های فنی و علمی مقدمه‌ها و تقریظ‌های علامه مرعشی نجفی را بیان نموده است.

هدف ولر^۱ (۲۰۰۵) در مقاله «کتاب تبلیغاتی: تجزیه و تحلیل زبانی تقریظ» ارائه یک روش اولیه برای مطالعه تقریظ و متون کوتاهی که به طور سنتی در جلد کتاب نوشته شده - که ارائه‌دهنده اطلاعات در مورد یک کتاب به خوانندگان بالقوه است - می‌باشد. این مطالعه بر روی چهار مورد از مهمترین و شناخته شده‌ترین مراکز چاپ و نشر و کتابفروشی در جهان انگلیسی زبان یعنی: پنگوئن^۲، بالانتین^۳، روتلج^۴، بارانز^۵ و نوبل^۶، متمرکز شده است که تجزیه و تحلیل بیش از ۶۰ تقریظ در این مطالعه نشان می‌دهد که ممکن است تقریظ یک ژانر که با هدف ارتباطی قطعی و با استفاده از قراردادهای زبانی، به هدف متقاعد کردن مخاطب خود ثانویه است، باشد. از ویژگی‌های گفتمان تبلیغات تقریظ این است که با استفاده از عصاره‌های بررسی شده از منابع مختلف در تلاش برای متقاعد کردن خواننده آینده‌نگر به «خرید محصول» می‌باشد که گفتمان خاص تشکیل می‌دهند.

هدف احمد محمد (۲۰۱۵) در مقاله‌ای با عنوان «تجزیه و تحلیل پشت جلد کتاب تقریظی در زبان انگلیسی» ارائه یک تحلیل از تقریظ پنج کتاب متعلق به مجموعه‌ای در زبان‌شناسی (رشته‌های زبان) منتشر شده توسط خانه چاپ و نشر (مؤسسه هادر^۷) است. این تحقیق به بررسی دو ویژگی از تقریظ: هدف ارتباط و

1. Gea Valor
2. Penguin
3. Ballantine
4. Routledge
5. Barnes
6. Noble
7. Hodder Education

استفاده از برخی از قراردادهای زبانی و گفتمانی تقریظ نوشته شده در مورد کتاب و همچنین برای متقاعد کردن، به دست آوردن خریداران بالقوه/ خوانندگان آن است. مدل ارائه شده توسط گی والر (۲۰۰۵) در این پنج تقریظ اعمال می‌شود. ساختار بلاغی (از نظر مدل سه - حرکت گی والر است) و قراردادهای زبانی و گفتمان: تعریف کردن، حذف، ضرورت، شکل آدرس شما، پرسش بلاغی و گزیده‌ای از کتاب تجزیه و تحلیل از پنج تقریظ، نشان داده است که نه تنها ویژگی‌های زبانی و گفتمان، به عنوان تنوع که توسط برخی از مطالعات نشان داده اند، بلکه ساختار عمومی (حرکت بلاغی) بسته به موضوع کتاب متفاوت است. در دیگر کلمات تقریظ‌ها مبحث کنترل شده هستند.

هدف کاکسکایا^۱ (۲۰۱۶) در مقاله‌ای با عنوان «تجزیه و تحلیل زبانی رمان‌های ترکی به وسیله تقریظ: ژانر مبتنی بر مطالعه» تجزیه و تحلیل رمان‌های ترکیه است که به طور خاص انتخاب شده است. تمرکز این مقاله روی ۱۰ رمان از ژانر تراژدی، زندگینامه، تاریخی، ادبی، هیجان‌انگیز و ماجراجویی، اصلاح خود، عاشقانه و ترسناک است. در اصطلاح، هدف ارتباطی و تجزیه و تحلیل زبان بلاغی، دستور زبان و روش‌های سلینکر^۲ (۱۹۷۲)، لکستر^۳ (۱۹۷۳)، تریمبل^۴ (۱۹۷۴)، سواز^۵ (۱۹۹۰) و باتیا^۶ (۱۹۹۳) است و به دنبال آن ارتباط آن‌ها با سخن تبلیغاتی در مجموعه‌ای از نوشته‌ها شامل ۱۰ رمان تقریظی ترکی استفاده شد. در گام اول برای تعیین حدود مطالعه، مقدار آن در دسته خاصی از نوشته‌جات مشخص شد، در قدم بعدی مطالعه به کاوش در ساختار بلاغی تقریظی با دیدگاه تجزیه و تحلیل (سواز، ۱۹۹۰؛ باتیا، ۱۹۹۳) برای شناخت هدف ارتباطی آن‌ها اختصاص داده شد. علاوه بر این، تجزیه و تحلیل زبانی با توجه به جنبه‌های دستور زبان و ارتباط بین نوع منابع زبانی و جنبه‌های عملکردی آن‌ها در سخن مورد تمرکز قرار گرفت. نتایج نشان داد که کتاب تقریظی، از یک نوع خاص و مشخص با یک هدف ارتباطی خاص شکل گرفته است. در روشن‌ترین یافته‌ها، مشخص شد که در استفاده از قراردادهای زبانی و گفتمان خاص تعدادی ویژگی‌های اساسی مباحثه تبلیغاتی نشان داده شده است.

یکی از مهمترین عوامل توسعه و رشد فرهنگی در هر جامعه، بالا بودن میزان مطالعه در آن جامعه است. مطالعه و کتابخوانی، ابزار اصلی افزایش سطح آگاهی و دانش تک تک افراد جامعه است. نوشتن تقریظ و مقدمه‌نویسی بر کتاب‌های دیگران، یکی از خدمات با ارزش در عرصه فرهنگ است و یکی از عوامل مهم و

1. Esra KÜÇÜKSAKARYA
2. Selinker
3. Lackstrom
4. Trimble
5. Swales
6. Bhatia

تأثیرگذار در گزینش کتاب و مطالعه آن، ارجاع به تقریظ (نوشته پشت جلد کتاب) است. بررسی و تحلیل محتوای ترکیبی تقریظ‌های نوشت شده بر کتاب‌های دفاع مقدس که مسئله اصلی این پژوهش است و در این مقاله از دو جنبه حائز اهمیت است. اول با بررسی این تقریظ‌ها محتوای اصلی تقریظ‌ها کشف می‌شود و می‌توان زوایای گوناگون آن را بررسی کرد و دوم آن که مطالعه این تقریظ‌ها می‌تواند تا حدود زیادی گویای ویژگی‌های روحی و شخصیتی تقریظ نویسان باشد.

انجام بررسی و مرور پیشینه‌های پژوهش نشان می‌دهد که با توجه به پژوهش‌های انجام شده، به دلیل آن که یکی از اهداف ناشران و نویسندگان در استفاده از تقریظ، دست یافتن به اهداف اقتصادی است، می‌توان کلام تقریظ را نوعی زبان تبلیغاتی به شمار آورد. کلام تبلیغ با دو عنصر ارتباطی مهم مشخص می‌شود، اطلاع‌رسانی و ترغیب، هرچند در وهله اول به نظر می‌رسد که وجود این دو عنصر در جهت مؤثر واقع شدن تبلیغ، لازم و ضروری هستند، ولی بیشتر مطالعات انجام شده در حوزه تبلیغات زبانی نشان می‌دهد که ترغیب، هدف نهایی تبلیغ است و اطلاع‌رسانی در مرتبه دوم قرار دارد.

در تقریظ‌ها به طور ضمنی و تلویحی، اهداف اقتصادی نیز لحاظ می‌شود، نوع تبلیغ به کار رفته در آن‌ها را بیشتر تأییدی و اعلانی است. هر چند در مواردی نیز به طور مستقیم از مخاطب درخواست می‌شود که کتاب را خریداری و مطالعه کند. همچنین در بحث ادبیات پایداری در ایران و تأثیر جنگ بر ادبیات معاصر مفاهیم و ادوار و قالب‌های شعر جنگ به ویژه قالب غزل حماسی و نمودهای آن را در شعر شاعران شاخص این قالب بررسی و شاعران دفاع مقدس و عناصر حماسی معرفی شده است و آثاری که در این دوره ادبی جای می‌گیرند عمدتاً مرتبط با دوران دفاع مقدس است. با توجه به پیشینه‌ها، در پژوهش‌های انجام شده هر کدام به صورت جداگانه در حیطه تقریظ و دفاع مقدس انجام شده است. در بررسی موارد فوق اطلاعاتی در خصوص تقریظ و مقدمه‌نویسی، همچنین اهداف و روشمندی تقریظ، ساختار زبانی تقریظ، پرداخته اند. در سایر پژوهش‌ها نیز به پدیده دفاع مقدس و آثار و نتایج آن در ادبیات فارسی پرداخته شده است. در پژوهش‌های خارج از کشور نیز به نقش تقریظ نویسی در فروش بیشتر کتاب اشاره دارد.

به طور کلی پژوهش‌های انجام شده در این رابطه شامل موارد زیر است:

۱. تقریظ و مقدمه‌نویسی؛ ۲. تجزیه و تحلیل پشت جلد کتاب تقریظی؛ ۳. تجزیه و تحلیل زبانی تقریظ؛

۴. کارکرد تبلیغاتی تقریظ؛ ۵. تقریظ نویسی و فروش بیشتر کتاب؛ ۶. ادبیات و عناصر حماسی دفاع مقدس.

با توجه به پژوهش‌های انجام شده در این حوزه، به موضوع و نقش تقریظ در کتاب‌های دفاع مقدس و اهمیت آن پرداخته نشده است و همچنین در زمینه تقریظ‌های نوشته شده در پشت جلد کتاب‌ها، آن چه در این پژوهش‌ها بیشتر دارای نمود عینی است، توصیه به استفاده این کتاب‌ها، توسط کاربران تجزیه و تحلیلی از

تقریظ و کارکرد تبلیغاتی تقریظ در راستای جذب و آشنایی بیشتر مخاطب و نیز فروش بالاتر است. همچنین با توجه به موارد گفته شده، از رویکرد کیفی برای انجام پژوهش در این حوزه استفاده شد.

بنابراین، پژوهش حاضر با رویکرد کیفی طراحی و اجرا شد تا به پرسش‌های زیر پاسخ دهد: دیدگاه تقریظ نویسان درباره کتاب‌های نوشته شده در حوزه دفاع مقدس، چگونه در تقریظ‌هایی که بر این آثار می‌نویسند، منعکس می‌شود؟ و نقش یا ردپایی که تقریظ نویسان در تقریظ‌های خود بر کتاب‌ها به جا می‌گذارند شامل چه مفاهیمی است؟ که در مطالعه حاضر به آن پرداخته خواهد شد.

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر از نوع کاربردی و با رویکرد کیفی انجام شده است. از آنجایی که هدف اصلی این پژوهش بررسی محتوای تقریظ‌های نوشته شده بر کتاب‌های فارسی دفاع مقدس که در بازه زمانی سال ۱۳۶۰ تا ۱۳۹۷ که مورد تقریظ قرار گرفته اند، است. ابتدا تعداد کتاب‌های فارسی دفاع مقدس که مورد تقریظ قرار گرفته اند، مشخص شد.

برای جمع‌آوری داده‌ها از روش مشاهده و پایگاه‌های اطلاعاتی استفاده شد. جامعه آماری مورد مطالعه در این تحقیق شامل کتاب‌های فارسی دفاع مقدس که در بازه زمانی سال ۱۳۶۰ تا ۱۳۹۷ مورد تقریظ قرار گرفته اند، که بالغ بر ۵۷^۱ تقریظ از ۵۵ کتاب فارسی دفاع مقدس است که از این تعداد ۵۳ تقریظ توسط «آیت الله سید علی خامنه‌ای»، ۳ تقریظ متعلق به «سردار قاسم سلیمانی» و ۱ تقریظ متعلق به «دکتر محمد رضا سنگری» است.

ابتدا با استفاده از روش تحلیل محتوای ترکیبی، فهرستی از موضوعات از تقریظ‌های مورد نظر جمع‌آوری شد و مفاهیم موجود استخراج و طبقه‌بندی شدند. سپس با استفاده از سیاهه واریاسی اطلاعات مورد نیاز استخراج و در نهایت از آمار توصیفی، نرم افزارهای مایکروسافت اکسل و اسپاس برای تجزیه و تحلیل اطلاعات استفاده شد.

۱. تعداد تقریظ‌ها از کتاب‌ها بیشتر است، برای این که دو کتاب از کتاب‌های دفاع مقدس، توسط دو نفر («آیت الله سید علی خامنه‌ای» و «سردار قاسم سلیمانی») تقریظ خورده است.

یافته‌ها

پس از بررسی تعداد ۵۷ تقریظ از ۵۵ کتاب فارسی دفاع مقدس که به عنوان جامعه آماری بود، از این تعداد ۵۳ تقریظ متعلق به «آیت الله سید علی خامنه‌ای»، ۳ تقریظ متعلق به «سردار قاسم سلیمانی» و ۱ تقریظ متعلق به «دکتر محمد رضا سنگری» است.

به منظور پاسخگویی به این پرسش متن هر ۵۷ تقریظ، بررسی و تحلیل محتوا شد. پس از تعیین مقوله‌های اصلی و واحدهای ثبتي، کدگذاری و با استفاده از نرم‌افزارهای میکروسافت اکسل و اسپاس مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. در ادامه یافته‌های مربوط به هر مقوله اصلی در قالب جدول و نمودار ارائه خواهد شد. دیدگاه تقریظ نویسان در تقریظ‌های نوشته شده آن‌ها بر کتاب‌های دفاع مقدس، شامل ۳ مقوله اصلی است. این مقوله‌ها عبارتند از: بیان عواطف و احساسات، اظهارنظر و پیشنهاد، که در جدول (۱) قابل مشاهده است.

جدول ۱. مقوله‌های اصلی پژوهش

بیان عواطف و احساسات	بازتابی از احساسات خواننده در هنگام مطالعه کتاب
اظهارنظر	انعکاسی از دیدگاه‌های خواننده در رابطه با موضوعات مختلف
پیشنهاد	رد پای از توصیه‌های خواننده به خوانندگان بعدی کتاب‌ها

مقوله بیان عواطف و احساسات

این مقوله از پنج واحد ثبتي احساس، تشکر، تمجید، دعا و عشق تشکیل شده است. نمونه‌هایی از تقریظ‌های مرتبط با بیان عواطف و احساسات در جدول (۲) آمده است که تعداد این مقوله‌ها در تقریظ‌ها شمارش و درصد فراوانی آن مشخص و در نهایت در جدول نهایی ثبت شده است که این نمونه‌ها گزیده‌ای از کل موارد مورد بررسی است.

جدول ۲. نمونه‌هایی از بیان عواطف و احساسات منعکس شده در تقریظ‌ها

مقوله اصلی	مقوله فرعی	نمونه برگزیده ^۱
بیان عواطف و احساسات	احساس	«معمولاً بر هر کتابی تقریظی می‌نویسم. این‌ها از روی احساس من است؛ یعنی من وقتی که آن را نوشتم با احساس صادقی نوشتم.» ^۲
	تشکر	«باری از این جوان عزیز و از ناشرین باید تشکر کرد.» ^۳
	تمجید	«این (مدال و مرخصی) یکی از زیباترین و قوی‌ترین یادداشت‌های جنگ است.» ^۴
	دعا	«خداوند ان شاءالله فرزند شهید ایشان را با پیغمبر محشور کند و خودشان را هم محفوظ بدارد.» ^۵
	عشق	«بچه‌های همدان؛ بچه‌های صفا و عشق و اخلاص؛ مردان بزرگ و بی‌ادعا؛ یاران حسین (علیه‌السلام)؛ یاوران دین خدا.» ^۶

همچنین مطابق با داده‌های جدول (۳) واحدهای ثبتي تمجید (۱۸)، دعا (۱۲) دارای بیشترین فراوانی در میان تقریظ‌ها بودند. ضمن این که در مجموع حدود ۱۰۰ درصد از تقریظ‌ها موضوع مرتبط با مقوله بیان عواطف و احساسات داشتند.

جدول ۳. توزیع فراوانی واحدهای ثبتي مقوله بیان عواطف و احساسات

زیر مقوله	فراوانی	درصد فراوانی ^۷
احساس	۱۲	۲۱
تشکر	۱۱	۱۹/۳
تمجید	۱۸	۳۱/۶
دعا	۱۲	۲۱
عشق	۴	۷
مجموع	۵۷	۱۰۰

۱. نمونه‌هایی از تقریظ‌های نوشته شده بر کتاب‌های دفاع مقدس که دارای مقوله بیان عواطف و احساسات است.

۲. فرازی از تقریظ «آیت الله سید علی خامنه‌ای»، بر کتاب پا به پای باران

۳. فرازی از تقریظ «آیت الله سید علی خامنه‌ای»، بر کتاب شانه‌های زخمی خاکریز

۴. فرازی از تقریظ «آیت الله سید علی خامنه‌ای»، بر کتاب مدال و مرخصی

۵. فرازی از تقریظ «آیت الله سید علی خامنه‌ای»، بر کتاب یاور صادق

۶. فرازی از تقریظ «آیت الله سید علی خامنه‌ای»، بر کتاب وقتی مهتاب گم شد

۷. درصد فراوانی از تعداد کل تقریظ‌ها (۵۷) محاسبه شده است.

مقاله اظهار نظر

این مقوله از ۳ واحد مثبتی تأیید کتاب، توصیف کتاب و نقد کتاب تشکیل شده است. نمونه‌هایی از تقریظ‌های مرتبط با اظهار نظر در جدول (۴) آمده است.

جدول ۴. نمونه‌هایی از اظهار نظرهای منعکس شده در تقریظ‌ها

مقوله اصلی	مقوله فرعی	نمونه برگزیده
اظهار نظر	تأیید کتاب	«نگارش درست و قوی، ذوق سرشار، سلیقه و حوصله، همت بلند، همه با هم دست به کار تولید این اثر شده اند...» ^۱
	توصیف کتاب	«این کتاب از جهت ارائه‌ی اطلاعاتی درباره‌ی نیروی هوایی عراق و برخی مسائل جنبی خالی از فایده نیست...» ^۲
	نقد کتاب	«نوشته از لحاظ بازسازی صحنه‌ها و ترسیم حالات و خصوصیات، ضعیف است...» ^۳

همچنین واحدهای مثبتی توصیف کتاب (۲۴) و تأیید کتاب (۱۶) در میان تقریظ‌های مورد بررسی دارای بیشترین فراوانی بودند. ضمن این که در مجموع حدود ۸۶ درصد از تقریظ‌ها موضوع مرتبط با مقوله اظهار نظر داشتند (۵).

جدول ۵. توزیع فراوانی واحدهای مثبتی مقوله اظهار نظر

زیر مقوله	فراوانی	درصد فراوانی
تأیید کتاب	۱۶	۲۸/۱
توصیف کتاب	۲۴	۴۲/۱
نقد کتاب	۹	۱۵/۸
مجموع	۴۹	۸۶

مقاله پیشنهاد

مقاله پیشنهاد از پنج واحد مثبتی پیشنهاد در مورد ترجمه کتاب، پیشنهاد در مورد خواندن کتاب، پیشنهاد در مورد ساخت فیلم، پیشنهاد در مورد نگارش کتاب و پیشنهاد در مورد سایر موضوعات تشکیل شده است. نمونه‌هایی از تقریظ‌های مرتبط با اظهار نظر در جدول (۶) آمده است.

۱. فرازی از تقریظ «آیت الله سید علی خامنه‌ای»، بر کتاب آب هرگز نمی‌میرد

۲. فرازی از تقریظ «آیت الله سید علی خامنه‌ای»، بر کتاب پرواز شماره ۲۲

۳. فرازی از تقریظ «آیت الله سید علی خامنه‌ای»، بر کتاب هنگ سوم

جدول ۶. نمونه‌هایی از پیشنهادهای منعکس شده در تقریظ‌ها

نمونه برگزیده	مقوله فرعی	مقوله اصلی
پیشنهاد	پیشنهاد در مورد ترجمه کتاب	«این از جمله‌ی نوشته‌هایی است که حتماً باید به زبان‌های دیگر ترجمه شود...» ^۱
	پیشنهاد در مورد خواندن کتاب	«من توصیه می‌کنم و واقعاً دوست می‌دارم شماها بخوانید...» ^۲
	پیشنهاد در مورد ساخت فیلم	«نیز آنچه به یگان‌ها و دستجات اطلاعات و غواص مربوط می‌شود و نیز بخش‌های دیگری از آن در خور آن است که در شکل فیلم و رمان عرضه شود...» ^۳
	پیشنهاد در مورد نگارش کتاب	«چقدر خوب است که آن کسانی که فیلم می‌سازند، یا قصه می‌نویسند، یا شعر می‌گویند، یا نمایشنامه می‌نویسند، از این نوشته‌ها و این اسناد استفاده کنند...» ^۴
	پیشنهاد در مورد سایر موضوعات	«یک سند تاریخی، الان در اختیار ماست. بر اساس سند تاریخی، کارهای گزارشی فراوانی ممکن است انجام بگیرد» ^۵ .

همچنین در این مقوله واحد ثبتي پیشنهاد در مورد خواندن کتاب دارای بیشترین فراوانی در میان تقریظ‌ها بود. ضمن این که در مجموع حدود ۳۵/۱ درصد از تقریظ‌ها موضوع مرتبط با مقوله پیشنهاد داشتند.

جدول ۷. توزیع فراوانی واحدهای ثبتي مقوله پیشنهاد

زیر مقوله	فراوانی	درصد فراوانی
پیشنهاد در مورد ترجمه کتاب	۴	۷
پیشنهاد در مورد خواندن کتاب	۵	۸/۸
پیشنهاد در مورد ساخت فیلم	۳	۵/۳
پیشنهاد در مورد نگارش کتاب	۴	۷
پیشنهاد در مورد سایر موضوعات	۴	۷
مجموع	۲۰	۳۵/۱

تجزیه و تحلیل داده‌های توصیفی بر اساس تعداد فراوانی ۳ مقوله اصلی حاکی از آن است که در میان تقریظ‌های مورد بررسی مقوله بیان عواطف و احساسات با ۱۰۰ درصد دارای بیشترین فراوانی و پس از آن مقوله اظهار نظر با ۸۶ درصد در رتبه بعدی قرار دارد. همچنین مقوله پیشنهاد (۳۵/۱ درصد) دارای کمترین فراوانی است (۸).

۱. فرازی از تقریظ «آیت الله سید علی خامنه‌ای»، بر کتاب خط فکه

۲. فرازی از تقریظ «آیت الله سید علی خامنه‌ای»، بر کتاب خاک‌های نرم کوشک

۳. فرازی از تقریظ «آیت الله سید علی خامنه‌ای»، بر کتاب لشگر خوبان

۴. فرازی از تقریظ «آیت الله سید علی خامنه‌ای»، بر کتاب فرهنگ جبهه

۵. فرازی از تقریظ «آیت الله سید علی خامنه‌ای»، بر کتاب فرهنگ جبهه

جدول ۸. توزیع فراوانی مقوله‌های اصلی تقریظ‌های نوشته شده بر کتاب‌های فارسی دفاع مقدس

مقوله اصلی	فراوانی	درصد فراوانی
بیان عواطف	۵۷	۱۰۰
اظهار نظر	۴۹	۸۶
پیشنهاد	۲۰	۳۵/۱

در خصوص نقش یا ردپایی که تقریظ نویسان در تقریظ‌های خود بر کتاب‌های دفاع مقدس به جا می‌گذارند، نقش‌های متعددی در بررسی تقریظ‌های «آیت‌الله سید علی خامنه‌ای» بر کتاب‌های فارسی دفاع مقدس به دست آمده که در ادامه به آن اشاره می‌شود.

۱. گسترش و توسعه صنعت چاپ در کشور به گونه‌ای که برخی از آثار تقریظی به چاپ بالای پنجاه و... رسیده است؛ ۲. نگارش تاریخ ایران و غنی نمودن آن (نگارش بخش‌هایی که دیده نشده است) و شکل بخشیدن به تاریخ ایرانیان در آینده (آینده‌سازی)؛ ۳. افزایش ساعات مطالعه ایرانیان و توسعه فرهنگ کتابخوانی؛ ۴. تقویت رشد و شکوفایی علمی ادبی و هنری؛ ۵. پاسداشت و صیانت از زبان و ادبیات فارسی؛ ۶. تأکید بر ضرورت ترجمه برخی از آثار ارزنده و تأثیرگذار به زبان‌های خارجی مثل کتاب من زنده‌ام، برای بیان حقانیت ایران در و نیل به سایر اهداف متعالی؛ ۷. تشویق و ترغیب روایتگری صحنه‌های جنگ؛ ۸. دعوت و تأکید بر ساخت فیلم و توصیه به فیلم‌نامه‌نویسی از وقایع جبهه و جنگ؛ ۹. بیان مظلومیت ایران در جنگ تحمیلی و بی‌توجهی نهادهای بین‌الملل به حقوق مسلم ما و حقوق بشر؛ ۱۰. ترغیب به انتقال فرهنگ و ارزش‌های اسلامی و انقلابی به جامعه و جهان؛ ۱۱. بیان عظمت ۸ ساله دفاع مقدس و بیمه شدن انقلاب به واسطه این دفاع؛ ۱۲. بیان فرهنگ ایثارگری و از جان گذشتگی ایرانیان؛ ۱۳. افزایش غرور ملی و همبستگی ملی ایرانیان در برابر تجاوز خارجی؛ ۱۴. بازنشر مهارت‌های جنگ‌آوری و مبارزه با دشمن؛ ۱۵. بیان و تکریم ارزش‌های انسانی؛ ۱۶. بیان نقش زنان در دوران دفاع مقدس ۸ ساله؛ ۱۷. ترویج فرهنگ تقدیر و تشکر؛ ۱۸. ترویج ادعیه و شعائر اسلامی

در ضمن مدل مفهومی زیر از مطالب گفته شده استخراج شده است:

تصویر ۱. مدل مفهومی از تحلیل کیفی تقریظ‌های «آیت الله سید علی خامنه‌ای»

بحث و نتیجه‌گیری

پس از بررسی تعداد ۵۷ تقریظ از ۵۵ کتاب فارسی دفاع مقدس که به عنوان جامعه آماری بود، از این تعداد ۵۳ تقریظ متعلق به «آیت الله سید علی خامنه‌ای»، ۳ تقریظ متعلق به «سردار قاسم سلیمانی» و ۱ تقریظ متعلق به «دکتر محمدرضا سنگری» است. همچنین یافته‌ها نشان داد که «آیت الله سید علی خامنه‌ای»، با تعداد ۵۳ تقریظ، بر کتاب‌های فارسی دفاع مقدس، دارای بیشترین تقریظ است. سپاسگزاری از خداوند، تقدیر از نویسندگان، توجه به زبان و ادبیات فارسی، ضرورت ترجمه برخی منابع، تأکید بر ساخت فیلم، توجه به نقش زنان در دفاع مقدس و تاریخ‌سازی از جمله مواردی است که ایشان در تقریظ‌های خود مورد تأکید قرار داده است. با توجه به بررسی تقریظ‌های نوشته شده توسط «آیت الله سید علی خامنه‌ای»، از آنجایی که بیشترین تقریظ‌های نوشته شده ایشان متعلق به رده موضوعی ۹۵۵، DSR (جنگ ایران و عراق، ۱۳۶۷ - ۱۳۵۹ - خاطرات) است، به نظر می‌رسد که تأکید ایشان بر معرفی و اهمیت کتاب‌های فارسی دفاع مقدس برای مطالعه در الویت می‌باشد. همچنین آنچه از تحلیل تقریظ‌های «آیت الله سید علی خامنه‌ای» مرتبط با ساختار ادبی و هنری منابع می‌توان گفت این است که ایشان توجه خاص به این موضوع داشته و در اکثر

موارد، در تقریظ‌های خود اقدام به مدح و تمجید نموده است و برخی موارد را نیز نارسا و ضعیف توصیف کرده است که در ادامه به آن پرداخته می‌شود:

الف. مواردی را که توسط «آیت الله سید علی خامنه‌ای» تمجید شده است:

«نوشته شیوا، جذاب و هنرمندانه، مؤثر، مفید؛ نگارش درست و قوی مثل کتاب آب هرگز نمی‌میرد و کتاب خانم ضرابی در شرح شهید چیت‌سازیان؛ سرپنجه معجزه‌گر برخی از نویسندگان، آمیختگی این خاطرات به طنز و شیرین‌زبانی که از قریحه ذاتی راوی برخاسته و با هنرمندی و نازک‌اندیشی نویسنده، به خوبی و پختگی در متن جا گرفته است و نیز صراحت و جرأت راوی در بیان گوشه‌هایی که عادتاً در بیان خاطره‌ها ناگفته می‌ماند؛ اشاره به طنز در بعضی از نوشته‌ها مثل زنده باد کمیل، قلم انداز یک نویسنده خوش ذوق، نقد کتب به لحاظ ادبی، تصویر جزئیات و حوادث و کیفیت تسلسل طبیعی و منطقی، نگارش روان و روشن و موشکاف، قلم و تقریر شیوا؛ اشاره به روش نو و جدید روایت از کسی و تقریر از دیگری، تعریف از بیان خاطرات با جزئیات و ریزه‌کاریها مثل کتاب آقای بنائی را خواندم یکی هم کتاب این حاج آقای عباس دست طلا و...».

ب. مواردی که «آیت الله سید علی خامنه‌ای» در تقریظ مورد نقد قرار داده اند:

در آن مبالغاتی در بیان و یکسو نگری‌هایی در قضاوت و گاه برخی تنگ نظری‌ها و حتی سایه‌ای از خودستایی هست که می‌شود به جنبه‌های مثبت کتاب بخشیدشان!!؛ گسیختگی در ذهن و نارسایی در زبان؛ تقلید از مطبوعات غربی و زبان روزنامه‌ای است.

ج. احساسات و عواطف «آیت الله سید علی خامنه‌ای» از زبان خودش:

شیرین کامی ایشان و سپاسگزاری از خداوند به واسطه وجود برخی از آثار مثل آن ۲۳ نفر؛ دل‌بستگی ایشان به فتوحات آینده مصنفین؛ معمولاً بر هر کتابی تقریظ می‌نویسم و این‌ها از روی احساس من است؛ با احساس صادق نوشتم؛ مطالعه و رؤیت برخی از آثار با چشمی لبریز از اشک شوق و حسرت؛ احساس عروج معنوی ایشان از مطالعه بعضی آثار مثل شانه‌های زخمی خاکریز؛ برخی از منابع سطر به سطر مطالعه و نیوشیده شد و...

د. مواردی که «آیت الله سید علی خامنه‌ای» در تقریظ‌ها، تأکید کرده اند:

۱. بر ضرورت و الزام ترجمه برخی آثار همانند: کتاب‌های، خط فکه؛ زنده باد کمیل؛ دا و عبور از آخرین خاکریز؛

۲. موارد مرتبط با تاریخ: تأثیر مخصوص شکل بخشیدن به تاریخ ما در آینده؛

۳. در مورد موضوع آزادگان: ماندگاری خاطرات آزادگان - به تصویر کشیده شدن صحنه‌های اسارت مردان ما در چنگال بعثی‌ها؛
۴. تقدیر از زحمات نویسندگان و نثار درود به آنان مثل درود بر سرهنگی‌ها و بهبودی‌ها و دعا برای نویسندگان - تمجید از کتاب فرمانده من - معرفی بهترین‌های خاطرات جنگ و بیان لزوم برخی از کتب مثل آتش به اختیار؛
۵. بیان نتیجه حکومت ظالمانه و جابرانه حزب بعث و پستی و خبثت آنان و صبر و پایداری و عظمت روحی جوانمردان ما؛
۶. موضوعات فنی جنگ: بیان اطلاعاتی از نیروی هوایی عراق - توجه به تاکتیک‌های جنگ؛
۷. فعالیت‌های صنفی در جنگ: یادى از فعالیت پر مرارت و تحمل طلب دیده‌بانی - بیان اهمیت دسته‌های غیررزمی مثل آشپزها امدادگر - توصیه به طی مدارج تحصیلی طلبه‌های جوان جهت تبدیل شدن به رهبران برجسته انقلاب و جمهوری اسلامی - سهم بزرگ ارتش در تشکیل دفاع مقدس ۸ ساله؛
۸. بیان عظمت حادثه ۸ ساله دفاع مقدس و تحول شگرفی که در دل و جان و فکر و عمل جوانان این کشور پدید آورد - دفاع مقدس ۸ ساله معجزه الهی است؛
۹. توصیه به مطالعه کتب درباره فرماندهان جنگ، ایشان مشتری کتب با موضوع سرداران و فرماندهان جنگ هستند،
- لحظات و حالات ثبت شده در سراسر این کتاب، همان ظرافت‌های حیرت‌انگیزی است که از مجموع آن، تابلوی پرشکوه و با عظمت عملیاتی چون فتح‌المبین و بیت‌المقدس پدید آمده و برترین‌های هنر جهاد و ایثار و شجاعت و ابتکار را در مجموعه نمایشگاه بی‌نظیر هنرهای انقلاب اسلامی، نشان می‌دهد مثل کتاب همپای صاعقه، عملیات فاو و عظمت آن و تشبیه آن به یک صفحه عظیم مینیاتور با نهایت استادی و زیبایی؛
۱۰. لزوم توجه به وجود برخی از آثار در خانواده: «کتاب‌هایی مانند ضربت متقابل و هم پای صاعقه، باید کتاب‌های رایج دست کارکنان در سطح سپاه و خانواده‌هایشان باشد». نیز کتاب فرهنگ جبهه؛
۱۱. لزوم ساختن فیلم و مستند از این منابع: «کتاب فرهنگ جبهه: چقدر خوب است که آن کسانی که فیلم می‌سازند، یا قصه می‌نویسند، یا شعر می‌گویند، یا نمایشنامه می‌نویسند، از این نوشته‌ها و این اسناد استفاده کنند. آن وقت کارآیی این نوشته‌های شما به حد نهایت می‌رسد که در ادبیات و در هنر رایج مربوط به جنگ بیاید و به خورد آن‌ها برود - این یک کتاب منبع بسیار غنی و ارزشمند است که از آن می‌توان ده‌ها کتاب و فیلمنامه و زندگینامه استخراج کرد - هشت سال دفاع مقدس: دارای ظرفیت هزاران کتاب به منظور انتقال فرهنگ و ارزش‌های اسلامی و انقلابی به جامعه و جهان است»؛

۱۲. اما آن جایی که به خصوص تفکر و روحیه و منش اسلامی خودش را مشخص می‌کند، جاهای خاصی است. آنجاها را جستن و روی آن‌ها تکیه کردن و آن‌ها را خوب بیان کردن، حقیقتاً کار برجسته و مهمی است. خوشبختانه کارهای شما از همین قبیل است - کتاب مقتل - استشمام عطر اخلاص از زنده باد کمیل و نیز شانه‌های زخمی خاکریز؛

۱۳. روحيات بسیج - این پدیده استثنائی دوران جنگ - تجسم روحیه بسیجی؛

۱۴. توجه به نقش زنان: گلایه از نپرداختن به نقش فداکارانه همسر یک رزمنده، است.

یافته‌های پژوهش در مورد محتوای تقریظ‌های نوشته شده بر روی کتاب‌های فارسی دفاع مقدس بود، نشان داد که تقریظ‌های نوشته شده بر کتاب‌های دفاع مقدس، شامل ۳ مقوله اصلی است. این مقوله‌ها عبارتند از: بیان عواطف و احساسات، اظهارنظر و پیشنهاد.

مقوله بیان عواطف و احساسات، از ۵ واحد ثبتي احساس با فراوانی ۲۱ درصد، تشکر با فراوانی ۱۹،۳ درصد، تمجید با فراوانی ۳۱/۶ درصد، دعا با فراوانی ۲۱ درصد و عشق با فراوانی ۷ درصد، تشکیل شده است که در مجموع مقوله عواطف و احساسات، با ۱۰۰ درصد فراوانی بیشترین فراوانی را در میان مقوله‌های اصلی داشته است.

مقوله تمجید با فراوانی ۳۱/۶ درصد، بیشترین میزان فراوانی را در میان مقوله‌های فرعی استخراج شده از مقوله عواطف و احساسات، را داراست. مقوله تمجید شامل مفاهیمی مانند؛ آفرین، تحسین نویسنده، تحسین کتاب، درود، سلام و مرحبا است که سلام دارای بیشترین و مرحبا دارای کمترین فراوانی است.

بعد از تمجید، مقوله احساس و دعا با در رتبه دوم بیشترین فراوانی‌ها است. مقوله احساس شامل مفاهیم مثبتی چون؛ احساس صادقانه، احساس رضایت، احساس عزت و احساس عروج معنوی است و همچنین مفاهیم منفی همچون؛ احساس حقارت، احساس خسران و مواردی چون احساس دوگانه و احساس خواننده است. همچنین مقوله دعا شامل مفاهیمی مانند؛ رحمت خداوند، حفظ خداوند و سپاس خداوند است که رحمت خداوند دارای بیشترین و سپاس خداوند دارای کمترین فراوانی را در تقریظ‌ها است.

از دیگر مقوله‌های قابل توجه، مقوله تشکر است، در تقریظ‌های مرتبط با این مقوله ۳ مفهوم قابل مشاهده است که شامل؛ سپاس، قدردانی و تقدیر می‌باشد. همچنین مقوله عشق با فراوانی ۷ درصد با کاهش فراوانی نسبت به مقوله‌های تمجید، احساس، دعا و تشکر است و فقط در ۴ مورد تقریظ‌ها مشاهده شده است. پژوهش حاضر مشخص کرد که اظهارنظر، از ۳ واحد ثبتي تأیید کتاب، توصیف کتاب و نقد کتاب تشکیل شده است که واحدهای ثبتي تأیید کتاب با فراوانی ۲۸/۱ درصد، توصیف کتاب با فراوانی ۴۲/۱ درصد و نقد

کتاب با فراوانی ۱۵/۱ درصد، می‌باشد و در مجموع مقوله اظهار نظر، با فراوانی ۸۶ درصد، از لحاظ فراوانی دومین مقوله در میان مقوله‌های اصلی است.

مقوله اظهار نظر، دومین مقوله پر تکرار در مقوله‌های اصلی است، این مقوله شامل مفاهیمی از جمله؛ تأیید کتاب، توصیف کتاب و نقد کتاب است. بیشترین میزان فراوانی مربوط به مفهوم توصیف کتاب و کمترین فراوانی متعلق به نقد کتاب است که توصیف کتاب در تقریظ‌ها شامل چهار گروه اصلی؛ توصیف کلی، توصیف ادبی، توصیف ساختاری و توصیف شخصیت‌های داستان می‌شود. در توصیف کلی فصل‌های مختلف کتاب، از لحاظ مناسب بودن محتوا و میزان کارآمدی مطالب برای عموم مخاطبان در تقریظ‌ها مورد بررسی قرار گرفته است. در خصوص مفهوم توصیف ادبی و ساختاری، نوع نگارش و سبک نویسنده کتاب مورد بررسی قرار گرفته است که از جمله مفاهیم بیان شده در تقریظ‌ها می‌توان به؛ نگارش درست و قوی، ذوق سرشار، سر پنجه معجزه‌گر، نوشته شیوا و جذاب و هنرمندانه، سطور و کلمات نورانی، روایت زیبا، ریزه‌کاری‌ها و نقش‌های هنرمندانه، نثری استوار و.. اشاره کرد. همچنین شخصیت‌های داستان نیز در تقریظ‌ها مورد توصیف قرار گرفته از جمله در تقریظ مقام معظم رهبری بر کتاب خاک‌های نرم کوشک؛ از شخصیت اصلی داستان، «اوستا عبدالحسین برونسی» سخن گفته و در مورد معرفت درونی، ادراک و احساس صادقانه وی صحبت کرده است. از دیگر مفاهیم مورد بررسی تأیید کتاب است که دارای بیشترین فراوانی بعد از توصیف کتاب است که در واقع تقریظ نوشته شده بر کتاب دال بر صحت درستی کتاب و تأیید کتاب است. مفهوم نقد کتاب در تقریظ‌ها از کمترین فراوانی برخوردار است و فقط در ۴ مورد تقریظ‌ها مشاهده شده است که از جمله موارد اشاره شده می‌توان به؛ گسیختگی در ذهن و نارسایی در زبان، مبالغاتی در بیان و یکسو نگری‌هایی در قضاوت و گاه برخی تنگ نظری‌ها و حتی سایه‌ای از خودستایی، تقلید از مطبوعات غربی و زبان روزنامه‌ای اشاره کرد. مقوله پیشنهاد از پنج واحد ثبتي پیشنهاد در مورد ترجمه کتاب، پیشنهاد در مورد خواندن کتاب، پیشنهاد در مورد ساخت فیلم، پیشنهاد در مورد نگارش کتاب و پیشنهاد در مورد سایر موضوعات تشکیل شده است. در این مقوله واحد ثبتي پیشنهاد در مورد خواندن کتاب دارای بیشترین فراوانی در میان تقریظ‌ها بود. ضمن این که در مجموع حدود ۳۵/۱ درصد از تقریظ‌ها موضوع مرتبط با مقوله پیشنهاد داشتند.

اما مقوله سوم پیشنهاد است که این مقوله در میان مقوله‌های اصلی در جایگاه سوم اهمیت قرار دارد، مفاهیم موجود در این مقوله شامل؛ پیشنهاد در مورد ترجمه کتاب، پیشنهاد در مورد خواندن کتاب، پیشنهاد در مورد ساخت فیلم، پیشنهاد در مورد نگارش کتاب و پیشنهاد در مورد سایر موضوعات است. پیشنهاد در مورد خواندن کتاب، به معنای رضایت از کتاب مطالعه شده و عاملی در جهت تشویق مخاطبان به مطالعه کتاب مورد نظر است که این مفهوم در بین تقریظ‌های شناسایی شده دارای بیشترین فراوانی است. پیشنهاد

در مورد ترجمه کتاب، پیشنهاد در مورد نگارش کتاب و پیشنهاد در مورد سایر موضوعات از لحاظ فراوانی در مرتبه دوم پیشنهادها قرار می‌گیرند و در ۴ مورد از تقریظها قابل مشاهده است. در خصوص پیشنهاد در مورد ترجمه کتاب، در تقریظها ضرورت و الزام ترجمه برخی از آثار همانند خط فکه، زنده باد کمیل، دا و عبور از آخرین خاکریز مورد تأکید قرار گرفته است. همچنین پیشنهاد در مورد نگارش کتاب و پیشنهاد در مورد سایر موضوعات، در تقریظهای مورد بررسی آثاری چون؛ کتاب از سیاهی تا سرخی، جشن حنابندان، دا، شانه‌های زخمی خاکریز، فرهنگ جبهه، من زنده ام و نورالدین پسر ایران، قابل مشاهده است. در خصوص پیشنهاد در مورد ساخت فیلم که دارای کمترین فراوانی در تقریظ می‌باشد، نیز تأکید بر لزوم ساختن فیلم و مستند در آثاری چون؛ کتاب فرهنگ جبهه، لشکر خوبان و همپایه صاعقه، قابل مشاهده است.

بررسی یافته‌های پژوهش بیانگر این است که محتوای تقریظهای نوشته شده بر کتاب‌های دفاع مقدس، شامل ۳ مقوله اصلی «بیان عواطف و احساسات»، «اظهار نظر» و «پیشنهاد» است که تجزیه و تحلیل داده‌های توصیفی بر اساس تعداد فراوانی ۳ مقوله اصلی، حاکی از آن است که در میان تقریظهای مورد بررسی مقوله «بیان عواطف و احساسات» با ۱۰۰ درصد دارای بیشترین فراوانی و پس از آن «مقوله اظهار نظر» با ۸۶ درصد در رتبه بعدی قرار دارد. همچنین مقوله پیشنهاد با ۲۰ درصد دارای کمترین فراوانی در تقریظها است. با توجه به نتایج به دست آمده از تقریظهای مورد بررسی مقوله عواطف و احساسات دارای بیشترین میزان فراوانی می‌باشد.

نتایج این بخش از پژوهش با نتایج پژوهش شهناز و منصوریان (۱۳۹۲)، در مورد بررسی گزیده‌ای از کتاب‌های کتابخانه شهید هاشمی نژاد ساوه که از وندالیسم آسیب دیده بودند. با بهره‌گیری از روش نمونه‌گیری هدفمند ۱۴۰ مورد از کتاب نوشته‌ها انتخاب و به روش تحلیل محتوای ترکیبی بررسی شدند. از لحاظ تحلیل محتوایی دارای هم خوانی، و از جهت انتخاب نوع بستر مورد پژوهش دارای مغایرت است. بر اساس این نتایج، هدف از نوشتن تقریظ بر کتاب‌های فارسی دفاع مقدس، بیشتر اطلاع‌رسانی مخاطبان جهت مطالعه و ترویج فرهنگ کتابخوانی، نشر و ترویج فرهنگ نویسندگی و تحقیق است، در ضمن بررسی تقریظهای مورد نظر نشان از نوعی نگرش با احساس صادقانه از یک سو شگفتی و تحسین و عزت، و از سویی دیگر همراه با غم و اندوه بوده است.

از جمله رویدادهایی که هر چند وقت یک‌بار شاهد آن هستیم نوشته شدن تقریظی توسط رهبر معظم انقلاب بر یک کتاب است، این تقریظها شامل دست‌نوشته‌هایی است که ایشان بعد از مطالعه کتاب می‌نویسند. معمولاً «آیت الله سید علی خامنه‌ای» در این نوشته‌ها ضمن ذکر موقعیتی که کتاب را خوانده‌اند نکاتی را درباره آن می‌نویسند که می‌تواند برای نویسندگان راهگشا باشد. در این راستا کتاب‌های بسیاری به

ویژه کتاب‌هایی که در زمینه دفاع مقدس نگاشته شدند مورد توجه رهبر معظم انقلاب قرار گرفته است که مزین به تقریظ ایشان شده و با اعمال یادداشتی از سوی ایشان، نویسندگان و پدیدآورندگان این کتاب‌ها مورد تقدیر واقع شده اند و چه بسا یادداشت‌های ایشان نقش بسزایی در معرفی این کتاب‌ها به اجتماع و بالا رفتن تیراژ آن‌ها هم داشته است. از مهمترین ویژگی تقریظ‌های «آیت الله سید علی خامنه‌ای»، می‌توان به این موارد اشاره کرد که ایشان دارای نظر کارشناسی است، همچنین یک کتاب‌خوان، کتاب‌نویس، ادیب و شاعر حرفه‌ای است، چون در زمینه ادبیات بحر ویژه‌ای دارند. به خصوص در زمینه شعر، نظر ایشان نظر ارجح است.

نکته دیگر در بررسی کتاب‌های پرفروش و پراقبال حوزه دفاع مقدس این است که مردم و عموم مخاطبان بیشتر از آن‌که به خواندن آثار داستانی این حوزه را دوست بدارند، علاقه‌مند به خواندن واقعیت‌ها و مطالب مستند جنگ ایران و عراق هستند. به علاوه چنین کتاب‌هایی که حاوی خاطرات و روایت‌ها هستند، مواد خام داستان‌ها و فیلم‌های مختلف را در اختیار تولیدکنندگان این آثار قرار می‌دهند.

با توجه به موارد گفته شده در مجموع تقریظ‌های نوشته شده بر کتاب‌های فارسی دفاع مقدس، در واقع نوعی معرفی کتاب برای عموم مخاطبان است و نیز تشویق نویسندگان جوان و اهمیت دادن به نسل جوان که جزو سرمایه‌های اصلی کشور محسوب می‌شوند. همچنین ترویج کتاب و کتابخوانی که خود منجر به توسعه فرهنگ مطالعه در جامعه و رشد علمی در کشور می‌باشد. از سوی دیگر نوشتن تقریظ از جانب «آیت الله سید علی خامنه‌ای»، به عنوان شخص اول مملکت و به عنوان یک شخصیتی که اهل مطالعه و کارشناس فنی است و از نظر حوزه ادبیات، شعر و رمان نظر ایشان ارجعیت دارد، در هر صورت خیلی از کارشناسان این حوزه می‌دانند که در کنارش نگاه کارشناسی وجود دارد، وقتی ایشان بیان می‌دارد که کتابی خوب است، نه این که فقط سلیقه و نظر ایشان باشد، بلکه از نظر شکل کارشناسی آن است و بسیاری از این نگاه، استقبال می‌کنند و در ادامه وقتی مقام معظم رهبری، مطالعه یک کتاب را در تقریظی به مردم توصیه می‌نمایند، به پشتوانه پیشنهاد ایشان برای مطالعه آن کتاب، مردم نیز از آن کتاب بیشتر استقبال می‌کنند. وقتی خرید و به دنبال آن فروش کتاب‌ها بیشتر باشد شمارگان و چاپ کتاب‌ها بالا می‌رود که خود باعث توسعه صنعت چاپ در سطح کشور می‌شود. بنابر این اگر جامعه فرهیخته و اهل قلم نیز بر روی کتاب‌های حوزه دفاع مقدس همچون «آیت الله سید علی خامنه‌ای»، تقریظ بنویسند همانا ادامه دهنده راه ایشان در ترویج فرهنگ تقریظ و تقریظ‌نویسی خواهند بود.

پیشنهادها

پژوهش حاضر مشخص کرد که «آیت الله سید علی خامنه‌ای» بزرگترین مشوق کتاب و کتابخوانی است که به عنوان یک کتابخوان حرفه‌ای و یک صاحب‌نظر در این عرضه شناخته شده است. پیشنهاد می‌شود که افراد تأثیرگذار نیز با نوشتن تقریظ بر کتاب‌های مفید و مناسب باعث بالا رفتن شمارگان و سرانه مطالعه کتاب‌ها بشوند. با توجه به اهمیت تقریظ کتاب‌ها و نقش و کاربردهای مختلف آن‌ها، پیشنهاد می‌شود ناشران محترم در تدوین و طراحی کتاب‌ها، فضایی را برای درج تقریظ‌ها در نظر بگیرند تا از تقریظ سایر افراد برجسته در این حوزه استفاده شود و در انتها پیشنهاد می‌شود که کتابخانه‌ها و کتابداران به تبلیغ و مطالعه کتاب‌های تقریظی و ترویج فرهنگ کتابخوانی، بپردازند.

منابع

- امین، حسن (۱۳۸۷). تقریظ و مقدمه‌نویسی ویادی از سعید نفیسی و باستانی پاریزی. *مجموعه مقالات: نشریه داخلی*، (۵۸)، ۲۸. بازیابی شده در ۱۲ مرداد ۱۳۹۵، از <http://www.noormags.ir/view/fa/articlepage>
- امین، حسن (۱۳۸۹). تقریظ و تقریظ‌نویسی: نتیجه آگاهی انسان. *ماهنامه حافظ: نشریه داخلی*، (۷۰)، ۲۳. بازیابی شده در ۱۴ مرداد ۱۳۹۵، از <http://www.noormags.ir/view/fa/articlepage>
- باقریان موحد، احمد (۱۳۹۰). بازخوانی تقریظ‌های علامه مرعشی نجفی. *میراث شهاب*، (۳)، ۱۵-۲۸. بازیابی شده در ۲۰ مرداد ۱۳۹۵، از <https://search.ricest.ac.ir/ricest/ShowResult.aspx>
- سجادی، جعفر (۱۳۷۳). *فرهنگ معارف اسلامی*. تهران: کومش.
- سنگری، محمدرضا (۱۳۸۰). *نقد و بررسی ادبیات منظوم دفاع مقدس*. تهران: پالیزان.
- خامنه‌ای، علی (۱۳۸۷). *من و کتاب*. تهران: انتشارات سوره مهر.
- دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت الله العظمی خامنه‌ای. *دست خط مقاومت، دست‌نوشته‌ها و بیانات رهبر انقلاب در باره ۴۳ کتاب ادبیات*. بازیابی شده در ۲۴ مرداد ۱۳۹۷، از <http://farsi.khamenei.ir/ndata/news>
- شهباز، سیما؛ منصوریان، یزدان؛ شهباز، افسانه (۱۳۹۲). بازتاب و ندالیسم کتابخانه‌ای در کتاب نوشته‌ها. *مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات*، (۱)، ۲۵-۴۳-۶۰.
- کرامتی مقدم، علی (۱۳۹۲). مهر ۱۹. تقریظ، دل بسته یاران خراسانی خوشم، بازیابی شده ۲۸ شهریور ۱۳۹۵، از <http://zabanefarsi.blogfa.com/post>
- مکارم شیرازی، ناصر (۱۳۳۹). *فیلسوف نماها*. قم: دارالکتب الاسلامیه.

References

- Amin, H. (2008). Blurbs and writing Introduction and in memorial of Saeed Nafisi and Bastani Parizi. *Articles Collection: Internal Journal*, (58), 28. Retrieved August 8, 2019. Available at: <http://www.noormags.ir/view/fa/articlepage>. (in Persian)

- Amin, H. (2010). Blurbs and writing blurbs: The result of human consciousness. *Hafez Monthly: Internal Journal*, (70), 23. Retrieved August 8, 2019. Available at: <http://www.noormags.ir/view/fa/articlepage>. (in Persian)
- Bagherian Movahed, A. (2011). Blurbs Readout of Allameh Marashi Najafi. *Mirase Shahab*. 15(3), 28-1, Retrieved August 8, 2019. Available at: <https://search.ricest.ac.ir/ricest/ShowResult.aspx>. (in Persian)
- Gea- Valor, M. L. (2005). Advertising books: a linguistic analysis of Blurbs. In *Iberica* 10, 41- 62.
- Keramati Moghadam, A. (2013). *Blurbs. I love my Khorasani friends*. Retrieved August 8, 2019. Available at: <http://zabanefarsi.blogfa.com/post>. (in Persian)
- Khamenei, A. (2008). *Me and Book*. Tehran: Sooreye Mehr Publication. (in Persian)
- Küçüksakarya, E. (2016). The Linguistic Analysis of Turkish Novels' Blurbs: A Genre Based Study. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 2(2), 602- 611.
- Makarem Shirazi, N. (1959). *Filsuf-Namaha*. Qom: Daralkotob Alislamiah. (in Persian)
- Muhammad, A. (2015). Analysis of Back Cover Books Blurbs in English. University of al- Qadisiya\ College of Education. Available in: <https://www.iasj.net/iasj?func=fulltext&aId=102415>. (in Persian)
- Office for the Preservation and Publication of the Works of Ayatollah Ali Khamenei. *The handwriting of the resistance, the writings and statements of the leader of the revolution about the 43 books of literature*. Retrieved August 8, 2019. Available at: <http://farsi.khamenei.ir/ndata/news>
- Sajjadi, J. (1994). *Islamic education culture*. Tehran: Koomesh. (in Persian)
- Sangari, M. (2000). *Review on A Review of the Sacred Holy Defense Literature*. Tehran: Palizan. (in Persian)
- Shahbaz, S., Mansoorian, Y., & Shabaz, A. (2015). The reflection of Library Vandalism in Book Notes. *National Studies on Librarianship and Information Organization*. 25(1), 43-60. (in Persian)